

Индрик, 1996. – 287 с.

6. Статут Генерального Секретаріату // Вістник Союзу Визволення України. – 1917, 2 вересня. – С. 562.

7. Тимчасова інструкція Генеральному Секретаріатові Тимчасового уряду на Україні // Нова Рада. – 1917, 6 серпня. – № 107; Вестник Временного правительства. – 1917, 5 (18) августа. – № 123 (169).

8. Слюсаренко А.Г. Історія Української конституції / А.Г. Слюсаренко, М.В. Томенко. – К.: Т-во «Знання» України, 1993. – 191 с.

9. Рум'янцев В.О. Конституція УНР 1918 року – важливий крок в розвитку конституційного законодавства України / В.О. Рум'янцев // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – Вип. 11. – 2006. – С. 165-174.

10. Грамота до всього українського народу від 29 квітня 1918 р. // Державний Вістник. – 1918, 16 травня. – № 1.

ВІЙСЬКОВИЙ ЧИННИК У РОЗБУДОВІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

КОВАЛЬСЬКИЙ Олег Володимирович,
*студент юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету*

Ще з далеких Середніх віків військовий чинник для того чи іншого українського державного утворення відігравав надзвичайно велику роль. Взяти хоча б Київську Русь чи Запорозьку Січ, чий списи та мушкети увійшли в історію не лише України, але і всього світу, сильно вплинувши на долю як Європи, так і Азії. Часи міняються, проте армія не втрачає своєї важливості для держави і на сьогодні, будучи однією із, без перебільшення, головних складових суверенної держави.

Ігнорування цього принципу при будівництві держави небезпечно тим, що завжди приводить до плачевного результату. Яскравим прикладом цього є десятки сторінок історії нашого народу, який піднімався на боротьбу не один раз, але, через неспроможність протистояти загарбницьконалаштованим сусідам із професійною армією у розпорядженні, зазнавав поразки у своїх прагненнях досягти незалежності. Однією із таких сторінок є недовгий період існування та діяльності Центральної Ради.

Актуальність даного питання полягає у тому, що на сьогоднішній день Україна стикається із такою ж проблемою, що і Центральна Рада століття назад, – влада не приділяє належної уваги військовому чинникові.

Метою публікації є висвітлення основних проблем Центральної Ради, пов'язаних із значенням організації та дієвості національного війська у збереженні державності та впливом військового чинника на долю Української держави.

Почати слід із того, що своєму існуванню Українська Центральна Рада завдячує саме мільйонам українських солдатів та матросів, під тиском яких і була створена Українська держава. Саме завдяки даному суспільному прошарку, військовим, було створено

незалежну державу, яка до того представляла собою лише автономну одиницю.

Взагалі діяльність Центральної Ради припала на досить неспокійний період Світової історії. У цей час на території України здійснювали бойові дії понад тринадцять різних армій: армії Української Центральної Ради, ЗУНР, війська Гетьмана П. Скоропадського і Директорії, Українська радянська армія, армії Німеччини та Австро-Угорщини, Червона армія, армії Махно, Григор'єва, а також Польська й Французька армії [1, с. 21].

За твердженням Є. Юрійчука, процес державотворення для українців у той час здійснювався ба набагато інтенсивніше за сприятливих умов на міжнародній арені та допомоги з боку інших держав. Проте, формування незалежної української держави у 1917-1920 рр. відбувалося у дуже складних умовах [2, с. 102]. Буквально кожна сусідня держава вчиняла на українські землі військову інтервенцію та прагнула анексувати частину її території: Росія – землі колишньої Російської імперії, Польща – Галичину та Волинь, Румунія – Буковину, Угорщина та Чехословаччина – Закарпатську Україну. Та найбільш жорстку боротьбу в цей період новоствореній Українській державі довелося вести з більшовиками.

З цього приводу О. Мироненко зазначив, що після проголошення IV Універсалу наступальні дії більшовиків активізувалися, внаслідок чого територія УНР дедалі зменшувалася. Центральна Рада усвідомлювала, що у боротьбі з загарбником їй потрібна саме військова допомога. Франція та Англія були занадто далеко, а німецько-австро-угорські війська – навпаки, поруч [3, с. 170]. Франція і Англія, які на той час воювали з Четвертим союзом, одразу ж розірвали дипломатичні стосунки з УНР. Вони не розуміли, що головною метою Української держави на той час було припинення війни та збереження своєї незалежності, а не ідеологічний аспект.

О. Копиленко говорив з цього приводу: «Пояснюючи причину приходу в Україну німецької армії та її статус, М. Грушевський наголосив, що вона залишатиметься рівно стільки, скільки буде потрібно для визволення України, до того ж німецьким військам було наказано не грабувати та не кривдити українську людність, бо німецьке керівництво хоче, аби між Україною й Німеччиною були щирі і дружні відносини, щоб український люд дивився на німців як на приятелів. На жаль, німецьке та австро-угорське командування військового контингенту, що перебував безпосередньо на території України, діяло по-іншому» [4, с. 82; 6, с. 22].

Німецькі та австро-угорські війська, які Центральна Рада запросила на свою територію для захисту від більшовиків, все ж не виправдали сподівання. Їх політика не завжди співпадала з інтересами, власне, українського народу, і це викликало значний, але цілком справедливий протест населення.

Дослідник Р. Коваль зазначав, що трагедією українців стало те, що німці, які прийшли на заклик УЦР допомогти прогнати загарбників-більшовиків за межі держави, українське населення – селяни – сприйняли за окупантів. Та селян легко можна зрозуміти, адже вони повинні були годувати величезну армію. До того ж німці, які прийшли як союзники, почали організовувати життя та наводили свій порядок [5, с. 33-34; 6, с. 22]. А оскільки Центральна Рада неналежно виконувала свої зобов'язання щодо забезпечення союзників продовольством, німецькі солдати були змушені здійснювати реквізиції, щоб прогодуватися. Тобто, на диво правильне рішення (використати Німеччину, яка була налаштована проукраїнсько, для побудови сильної Української держави) наштовхнулося на ображені почуття українського селянина. Адже селянин не думав про глобальну політику, він бачив перед собою озброєних чужинців, яких він повинен був годувати незрозуміло чому. Українські селяни не знали, що, проганяючи німців, вони звільняють шлях

для набагато страшнішого – більшовиків.

Аналіз архівних документів дає зрозуміти, що незабаром німецькі та австро-угорські війська стали вести себе як повноправні господарі на території України. Вони втручались у діяльність державних органів, при цьому перешкоджали створенню українцями власної армії. Лише через півроку, за часів Гетьманату П. Скоропадського, вдалося отримати дозвіл Німеччини на розширення українського військового контингенту. Керівництво Центральної Ради на власному негативному досвіді переконалося, що ніякі союзники не можуть замінити у справі захисту державного та національного суверенітету Українську регулярну армію [6, с. 22]. Доречно звернути увагу на те, що основним способом формування української армії була українізація, тобто перетворення колишніх російських частин на українські.

Запрошення німецько-австро-угорських військ та співробітництво з ними значно відштовхнуло від Української Центральної Ради мільйони людей, наблизивши її кінець.

Проте, не лише зовнішньополітичний фактор вплинув на долю УЦР. Тут мають місце й помилки у внутрішній діяльності, хибні рішення в організації Української держави.

В українському суспільстві на той час сформувалося два напрямки військового будівництва: національний – на чолі з М. Міхновським (який відстоював створення власної армії) та соціалістичний – на чолі з В. Винниченком (який вважав будівництво власних збройних сил непотрібним) [7, с. 36].

Помилкове переконання керівництва Центральної Ради, яке розглядало ідею мілітаризму як шкідливу при державному будівництві, стало причиною запровадження помилкових інститутів оборони держави. Найбільш яскравими серед них є введення крайової міліції, яка являла собою альтернативу регулярній армії, та домінування політичного критерію при призначенні вищого військового керівництва, не беручи до уваги професіоналізм залучених кадрів [8, с. 36].

Відмова від будівництва кадрової армії за тогочасних обставин стала основною проблемою для Центральної Ради, яка особливо загострилася на межі 1917-1918 р., коли Рада Народних Комісарів оголосила їй ультиматум та розпочала ведення бойових дій.

Значно погіршило і без того складний стан справ також зняття з поста Генерального секретаря військових справ С. Петлюри і призначення на цю посаду М. Порша. Ще однією великою помилкою керівництва була недовіра та навіть протидія старшому офіцерському складу колишньої російської армії, який виявив бажання служити Українській державі. Особливо негативний вплив на обороноздатність УНР здійснило прийняття УЦР Закону «Про створення народного війська». Першим же пунктом даного закону було закріплено те, що для оборони держави УНР від нападу ворога створювалося так зване українське народне військо, тобто народна міліція. Згідно із законом, після завершення формування даного формування існуюче військо демобілізувалося, тобто здійснювалася повна ліквідація регулярної армії. Подібні реформи під час прямої загрози вторгнення з боку більшовиків – це, без перебільшення, самогубство для держави.

І лише втрати власної території під тиском ворога звернули увагу керівництва Центральної Ради на потребу активізації військового будівництва. Та було уже пізно.

Отже, попри усі свої досягнення, Українська Центральна Рада не змогла захистити Українську державу, реалізувати право українського народу на створення власної суверенної держави. Причин цьому було багато, проте головною став саме військовий чинник, який як тодішня, так і сьогодення влада активно ігнорувала аж до моменту прямої агресії – ведення бойових дій на території держави. Недарма говорять, що історія повторюється. Саме тому, варто ретельно досліджувати, вивчати та аналізувати досвід мину-

лого з метою недопущення подібних прорахунків у сучасних, також доволі складних, процесах національного державотворення. Важливо, щоб такий досвід не просто залишався нашою історією, а став запорукою нашого успіху у розвитку Української держави.

Список використаних джерел:

1. Кравчук М.В. Розбудова Української держави та її збройних сил у 1917-1920 роках: історико-правовий аспект / М.В. Кравчук // Юридичний науковий електронний журнал. – 2016. – №6. – С. 21-25.
2. Юрійчук Є.П. Становлення і характер радянської влади в Україні. Історико-правові аспекти (1917-1922 рр.): навч. посіб. / Є.П. Юрійчук. – К.: Інститут змісту і методів навчання. – 1998. – 124 с.
3. Українське державотворення: невитребуваний потенціал: Словник-довідник / За ред. О.М. Мироненка. – К.: Либідь. – 1997. – 559 с.
4. Копиленко О.Л. Держава і право України. 1917-1920: навч. посібн. / О.Л. Копиленко, М.Л. Копиленко. – К.: Либідь. – 1997. – 208 с.
5. Коваль Р.М. Повернення отаманів Гайдамацького краю / Р.М. Коваль. – К.: Діо-кор, 2001. – 288 с.
6. Кравчук М.В. Міжнародний чинник у будівництві національної держави та її армії в період УЦР: історико-правовий аспект / М.В. Кравчук // Юридичний науковий електронний журнал. – 2015. – №6. – С. 20-23.
7. Кравчук М.В. Правове регулювання будівництва Збройних сил Центральної Ради / М.В. Кравчук // Нова політика. – 1997. – №4. – С. 35-40.
8. Кравчук М.В. Організаційно-правові засади формування армії України в період Центральної Ради і Гетьманату: порівняно-правовий аналіз / М.В. Кравчук // Порівняльно-правове право. – 2015. – №5. – С. 33-37.

ЗАКОНОТВОРЧИСТЬ УНР: МЕХАНІЗМИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ТА УРЯДУ

КОПИЛЕНКО Олександр Любимович,
*д.ю.н., професор, член-кореспондент НАН
України, директор Інституту законодавства
Верховної Ради України*

МИЩАК Іван Миколайович,
*д.і.н., старший науковий співробітник, завідувач
науково-організаційного відділу Інституту
законодавства Верховної Ради України*

Історія Української Центральної Ради та уряду УНР, їхня діяльність у законодавчій сфері загалом сьогодні добре відомі, вивчаються у вищих навчальних закладах і школах. Але у переддень ювілею хотілося б ще раз привернути увагу саме до їхньої співпраці на законодавчій ниві, яка виявилася доволі ефективною та є актуальною й на сучасному етапі державотворчих перетворень в Україні.